

Институт за јавно здравје на Република Македонија

**Анализа на состојбите на морбидитет,
морталитет и трошоци за болеста
малигнен меланом
во Република Македонија**

Скопје, март 2015 година

Ј.З.У. Институт за јавно здравје на Република Македонија-Скопје
ДИРЕКТОР, Ас. д-р Шабан МЕМЕТИ

**СЕКТОР ЗА ПРОМОЦИЈА, АНАЛИЗА И
ПРЕВЕНЦИЈА НА НЕЗАРАЗНИ БОЛЕСТИ**

Проф.д-р Елена Ќосевска Раководител на Секторот за промоција,
анализа и превенција на незаразни
болести

Стручна обработка:

Д-р сци.екк.Ванчо Велинов Самостоен истражувач
Доктор на економски науки

М-р д-р Тања Лековска Стицовска Самостоен истражувач
Специјалист по социјална медицина со
организација на здравствена дејност

Проф. д-р Елена Ќосевска Доктор на медицински науки
Специјалист по социјална медицина со
организација на здравствена дејност

Бојана Спасовска Истражувач
Дипломиран социјален работник

Содржина

1. Вовед

2. Основни факти за меланом

Што е меланом?

Кои се причините (ризик фактори) за појава на меланом?

Кои се симптомите на меланом?

Знаци по кои можеме да го препознаеме меланомот!

Како да се превенира меланомот?

3. Состојба во Република Македонија

4. Трошоци за лекување во Република Македонија

Трошоци за лекувани болни во 2012 и 2013 година

5. Примена на предлог превентивни мерки за спречување на заболувањето

Превентивни мерки

6. Подобрување на пристапноста до услугите и лековите

Намалување на маржите и партиципацијата

7. Бенефитот од превентивните мерки за спречување на заболувањето

8. Заклучок

9. Литература

1. Вовед

Меланомот е рак на кожа кој потекнува од клетките на кожата наречени меланоцити. Тоа се клетки кои на кожата и го даваат тенот. За време на изложеноста на сонце меланоцитите произведуваат црн пигмент–меланин кој има основна улога да ја заштити кожата од ултравиолетови зраци, а од друга страна да го овозможи постигнувањето на бакарниот тен на телото.

Вистинската причина за појава на меланомот сеуште не е позната, но се смета дека изложувањето на сончевите зраци и на другите извори на ултравиолетово зрачење е најголем фактор на ризик за појавата на кожниот карцином. Во последно време како причинител за болеста се повеќе се дава значење и на наследната компонента.

Малигниот меланом е видлив тумор и поради тоа е можна рана дијагноза. Промената е лесно видлива и пациентот може сам да ја забележи. Сепак, популацијата, како и лекарите, треба да бидат едуцирани во препознавање на знаците при појава на меланомот.

Стапката на смртност од малигнен меланом во светот а и кај нас од година во година се зголемува, што е причина за потребата од примена на превентивните мерки и рано дијагностицирање на болеста.

Целта на оваа анализа е да укаже на потребата од поголема примена на превентивните мерки за рано детектирање и дијагностицирање на болеста и подобрување на пристапот до здравствените услуги и лековите.

Очекувани резултати се: издвојување на финансиски средства за примена на превентивните мерки за спречување и рано откривање на болеста и намалување на трошоците за лекување преку намалување на трговските маржи и намалување на доплатата и партиципацијата за здравствените услуги и лековите од страна на пациентите.

При анализата ќе се користат материјали и податоци кои се достапни во моментот на изработка на оваа информација и тоа: законски и подзаконски акти, материјали од Државен завод за статистика, извештаи на Фондот за здравствено осигурување, публикации од Институтот за јавно здравје на Република Македонија, Регистарот за лекови на Бирото за лекови и други материјали.

2. Основни факти за меланом

Што е меланом?

Меланомот е најсериозниот, најмалигниот карцином на кожата и слузниците. Се шири многу брзо по лимфен и крвен пат во другите делови на телото и тогаш неговото лекување е потешко, а исходот може да биде и фатален. Може да се најде и на други локализации. Бројот на заболени од меланом е во постојан пораст и е еден од туморите со најголема експанзија во последно време. Годишното зголемување на бројот на заболени е за 4-5%, што значи дека бројот на заболени се удвостручува секои 10-15 години.

Честотата на меланомот е во постојан пораст и годишно се зголемува за 2.5%, побрзо од било кој друг вид на рак кој може да се спречи.

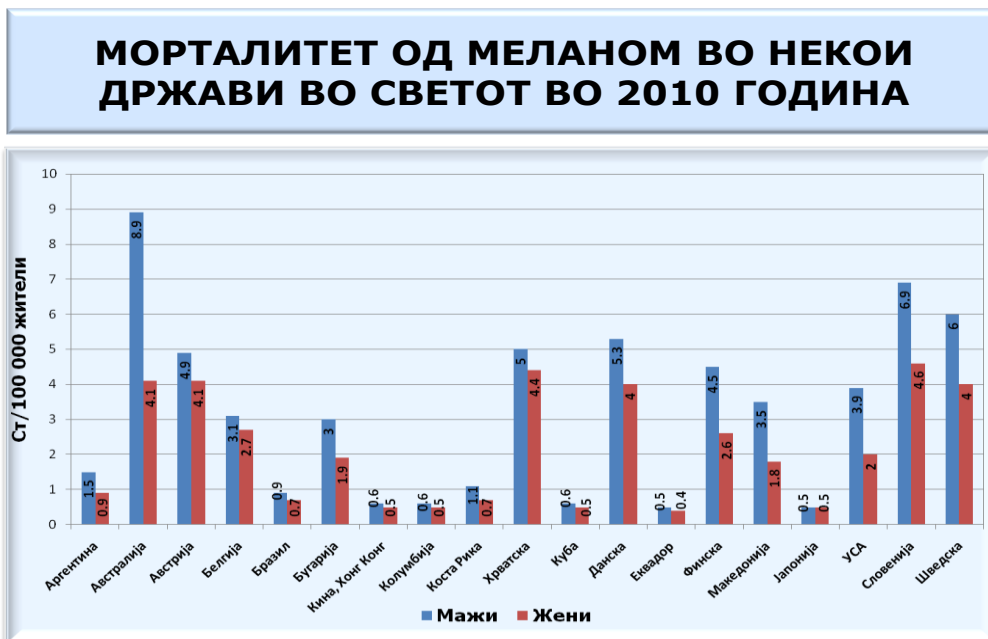
Меланомот може успешно да се превенира или рано открие. Ако се открие рано, меланомот е излечив во 95 - 100% од случаите. Се проценува дека 19 од 20 случаи на меланом може да се спречат едноставно со подобра едукација за здравите навики за сончање и за раните знаци на меланомот.

Меланомот воглавно се појавува кај белата раса, додека кај црната и жолтата раса е доста редок. Најмногу е распространет во Австралија и земјите со големо ниво на сончево зрачење. Меланомот може да се јави во секоја возраст. Кај малите деца се јавува ретко.

Во 2010 година стапката на умрени мажи од меланом на 100 000 мажи во Австралија изнесувала 8,9, 1,5 во Аргентина, 4,9 во Австрија, 3,1 во Белгија, 0,9 во Бразил, 3,0 во Бугарија, 0,5 во Јапонија, 3,9 во Соединетите американски држави и 6,9 во Словенија.

Кај женскиот пол, во Австралија стапката на морталитет од меланом на 100 000 жени во 2010 година изнесувала 4,1, во Аргентина 0,9, 4,1 во Австрија, 2,7 во Белгија, 0,7 во Бразил, 1,9 во Бугарија, 0,5 во Јапонија, 2,0 во Соединетите американски држави и 4,6 во Словенија.

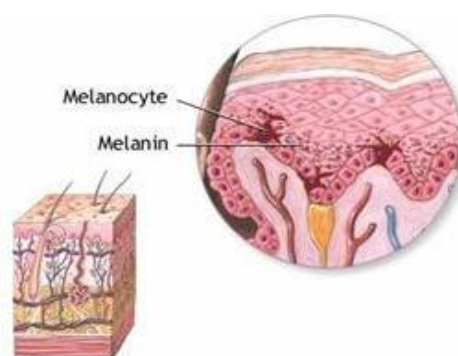
Дијаграм1. Морталитет во некои држави во светот

Source: WHO, Cancer Mortality Database, www-dep.iarc.fr/WHOdb/WHOdb.htm

Меланомот потекнува од меланоцитите, клетки кои го создаваат меланинот, пигмент кој ја дава бојата на кожата, косата и очите. Во кожата, меланоцитите се сместени помеѓу базалните клетки, на базалната мембрана, произведувајќи го заштитниот меланин. Најчесто, по боја, меланомите се кафени или црни, но понекогаш може да бидат со боја на кожата, црвена, розевкаста, сина или бела.

Слика 1 Изглед на меланоцити и меланин

Меланомите најчесто настануваат од веќе постоечки младежи, а помалку директно од кожата. Се разликуваат четири подтипа на меланом: меланом со површинско ширење, со нодуларно ширење, *lentigo maligna* и акрален лентиринозен меланом.

Меланомот може да се појави на сите делови на телото, како на деловите кои се константно изложени на сонце, така и на деловите кои се заштитени со облека. Кај мажите меланомот се појавува најчесто на трупот, додека кај жените, најчесто се јавува на грбот и на нозете. Подтипот на малигнитетот може да влијае каде туморот ќе се развива; *lentigo* меланомот е почест на лицето, додека акралниот лентиринозен меланом е почест на дланките, стапалата или на ноктите.

Слика 2 Изглед на меланомот

Кои се причините (ризик фактори) за појава на меланом?

Фактори на ризик за појава на меланомот:

- прекумерно (неконтролирано) изложување на сонце, односно ултравиолетово зрачење (професија или хоби)
- пигментираност на кожата, односно лица со светла кожа
- возрасни над 50 години
- лица со над 50 бемки
- меланом во фамилијата
- личен податок за меланом
- изгоретини од сонце
- интензивно сончање во краток временски период (на одмор), или „викенд“ сончање
- користење на солариум
- зрачна терапија
- ослабен имунитет од хемотерапија, по трансплантација на органи, кај ХИВ/СИДА болни.

Кои се симптомите на меланом?

Меланомот е најподмолниот малигнитет бидејќи речиси за цело време на болеста заболениот не чувствува никакви симптоми, а особено ако не обрнува внимание на неговите веќе постоечки младежи никогаш нема да се посомнева дека со него нешто се случува. Симптомите на напредната болест се најтешкиот дел од болеста, бидејќи тогаш кога ќе се појават симптоми од други органи или органски системи како резултат на метастазирање на туморот, веќе е доцна за пациентот.

Знаци по кои можеме да го препознаеме меланомот!

Знаците по кои можеме да го препознаеме меланомот се всушност промени на веќе постоечките младежи и појава на нови младежи кои исто така покажуваат значајни промени. Односно, се смета дека секоја промена на кожата која расте во дијаметар, расте над нивото на кожата, ја менува бојата, има нејасни граници и неправилен облик, а претходно ги немала сите овие карактеристики – најверојатно е меланом.

Како да се превенира меланомот?

Американското здружение за рак препорачува професионален преглед на кожата секоја година за луѓе постари од 40 години, а на секои 3 години за луѓе на возраст од 20-40.

Исто така, еднаш месечно треба да се врши самопреглед на кожата, со користење на огледало. Доколку се забележи било каква промена треба да се отиде на лекар.

Најдобар начин да се спречи меланомот е:

- Да се намали изложеноста на сонце. Ултравиолетовата светлина е најинтензивна од 10-16 часот и е потребно во тој период од денот да се избегне изложувањето на сонце.
- Во летниот период да се носи соодветна широка и светла облека.
- Капа со широк обод обезбедува добра заштита од сонце за очите, ушите, лицето, грбот или вратот.
- Очилата за сонце кои обезбедуваат 99-100 проценти УВ - А и УВ - Б заштита во голема мера ќе го намалат оштетувањето на очите од изложување на сонце.
- Да се користи високо-квалитетен лосион за сончање со заштитен фактор (SPF) најмалку 30, со водоотпорна формула. Лосионот да се нанесува најмалку 30 минути пред изложување на сонце и да се додава често (на секои два часа), особено после пливање. Лосионите потребно е да се користат дури и кога се оди на отворено само за кратко време.
- Да се избегнуваат солариуми.

Изготвување на програми за заштита од сонце се итно потребни за да се подигне свеста на населението за опасностите на УВ зрачењето по нивното здравје, и да се постигне промена во животниот стил со што ќе се намали трендот на канцери на кожата. Ова ќе придонесе и кон намалување на трошоците во здравството предизвикани од меланом.

3. Состојба во Република Македонија

Во Република Македонија во 2012 година од меланом умреле 64 лица со стапка од 3.1 на 100 000 жители, од кои 39 се мажи, а 25 се жени. Стапката на умрени мажи изнесува 3.8 на 100 000 мажи, а стапката на умрени жени 2.4 на 100 000 жени. Од 64 умрени лица, 63 се на возраст над 20 години, а едно е на возраст до 20 години.

Дијаграм 2. Стапка на морталитет во РМ

Извор: Државен завод за статистика
Обработка: Институт за јавно здравје на РМ, Центар за статистичка обработка на податоци, публицистика и едукација

Дијаграм 3. Морталитет по пол и возраст во РМ

Извор: Државен завод за статистика
Обработка: Институт за јавно здравје на РМ, Центар за статистичка обработка на податоци, публицистика и едукација

Дијаграм 4. Тренд на движење на морталитет на мажи во РМ

Извор: Државен завод за статистика
Обработка: Институт за јавно здравје на РМ, Центар за статистичка обработка на податоци, публицистика и едукација

Дијаграм 5. Тренд на движење на морталитет на жени во РМ

Табела 1 Број и стапка на новорегистрирани во РМ

- Просечен број на случаи на меланом лекувани во болничко-стационарни установи годишно во Р.Македонија – 200

- Просечен број на остварени болнички денови на лекувани болни од меланом годишно во Р.Македонија – 1680 болнички денови

**БРОЈ И СТАПКА НА НОВОРЕГИСТРИРАНИ СЛУЧАИ ОД МЕЛАНОМ
ВО Р.МАКЕДОНИЈА**

МЕЛАНОМ С43	Број	Стапка / 100000 ж
мажи	46	4.5
жени	35	3.4
Вкупно	81	4.0

4. Трошоци за лекување во Република Македонија

Во многу земји порастот на учеството на издатоците на здравствената заштита во општествениот производ покажува подолги години тенденција на пораст. Факторите кои го условиле растот на трошоците се поврзува со стареењето на населението, користење на висока и скапа технологија во дијагностицирањето и лечењето, појава на нови болести и др. Тоа предизвикало силен притисок за воведување на промени, кои најчесто посегнуваат по различни механизми, а чија цел е корекција на однесувањето на актерите во системот поради ставање на трошоците под контрола, односно намалување на трошоците. Намалувањето на трошоците е можно само кај одредени групи на трошоци како на пример намалување на трошоците за потрошен канцелариски материјал, списанија, комунални и други трошоци во работењето.

Кај групата лекови и потрошни материјали може да се влијае на нивно намалување со правилна и стручна примена на издадените материјали, правилно одредување на терапијата и сл. Групата лекови кои не се на позитивната листа треба да се разгледува како комерцијална дејност каде значаен е асортиманот, цената и коефициентот на обрт на капиталот.

Намалување на трошоците кај лековите е можна и преку намалување на цената на истите со намалување на големопродажните и малопродажните маржи, намалување на данокот и сл.

Во Република Македонија вкупните трошоци на товар на Фондот во 2012 година изнесуваат 5.014.975,50 денари. Во оваа година во болнички услови биле лекувани 142, а амбулантски 123 пациенти или вкупно 265 пациенти. Трошоците за болничко лекување изнесуваат 2.891.290,00 денари, за амбулантско лекување 1.116.379,00 денари или вкупно 4.007.669,00 денари. Покрај овие трошоци на товар на Фондот се и исплатените боледувања во износ од 967.841,00 денари и трошоци за лекови 39.465,59 денари или вкупно трошоци за 2012 година 5.014.975,50 денари.

Во 2013 година вкупните трошоци изнесуваат 6.070.860,69 денари. Во оваа година во болнички услови биле лекувани 153, а амбулантски 131 пациенти или вкупно 284 пациенти. Трошоците за болничко лекување изнесуваат 3.935.928,00 денари, за амбулантско лекување 1.189.015,00 денари или вкупно 5.124.943,00 денари. Покрај овие трошоци на товар на Фондот се и исплатените боледувања во износ од 901.960,00 денари и трошоци за лекови 43.957,69 денари или вкупно трошоци за 2013 година 6.070.860,69 денари. Податоците се прикажани на табела бр.2 и 3.

Табела 2. Лекувани болни и потрошени лекови за дијагнози од С.43.0 - С.43.9

Година	Лекувани болни	Вкупно	Трошоци/година	Вкупно	Трошоци за болед.	Трошоци за лекови	Вкупно тр./година
	Болн. Амбул.		Болн. Амбул.				
2012	142 123	265	2.891.290 1.116.379	4.007.669	967.841	39.465,59	5.014.975,50
2013	153 131	284	3.935.928 1.189.015	5.124.943	901.960	43.957,69	6.070.860,69

Извор: Институт за јавно здравје на Република Македонија, 2015 година

Табела бр. 3. Вкупни трошоци за лекување за дијагнози од С.43.0-С.43.9

Година	Лекувани болни	Трошоци за лекување	Боледување	Лекови на рецепт	Лекови без рецепт	Вкупно
2012	265	4.007.669,00	967.841,00	39.465,59	-	5.014.975,50
2013	284	5.124.943,00	901.960,00	43.957,69	-	6.070.860,69

Извор: Институт за јавно здравје на Република Македонија, 2015 година

Ако податоците се претстават во проценти, односно процентуалното учество на поедините трошоци во вкупните трошоци на ниво на година тогаш се доаѓа до следната состојба:

Во 2012 година трошоците за лекување, во вкупните трошоци на годишно ниво учествуваат со 79,82%, трошоците за боледување со 19,31%, трошоците за лекови на товар на Фондот 0,77%.

Во 2013 година трошоците за лекување, во вкупните трошоци на годишно ниво учествуваат со 84,42%, трошоците за боледување со 14,86%, трошоците за лекови на товар на Фондот 0,72%. Табела бр.4.

Табела 4. Вкупни трошоци за лекување за дијагнози од С.43.0-С.43.9 зразено во проценти

Година	Трошоци за лекување	Боледување	Лекови на рецепт	Вкупно
2012	79.82	19.31	0.77	100.00
2013	84.42	14.86	0.72	100.00

Извор: Институт за јавно здравје на Република Македонија, 2015 година

Ако се земат во предвид наведените податоци може да се констатира дека во двете анализирани години највисоки се трошоците за болничко и амбулантско лекување, а најниски се за лекови од позитивна листа. Тоа укажува на потребата од примена на превентивни мерки за намалување на заболувањето и намалување на цените на лековите заради намалување на учеството на пациентите во трошоците на лековите. Со примената на двете наведени мерки за очекување е дека ќе се намали бројот на заболени, а со тоа и трошоците за лекување, истовремено би се подобрил пристапот до лековите особено за пациентите со понизок социјален статус.

Во продолжение е листа на лекови пропишани на рецепт и издадени во аптеките во 2012 и 2013 година, табела бр. 5. Листата содржи број на парчиња (таблети) и

вкупен износ на трошоци на товар на Фондот на годишно ниво. Податоците се добиени од Фондот на наше барање бр.10-2001/16.05.2014 година.

А) Лекови на товар на Фондот за 2012 и 2013 година

Табела 5. Потрошени лекови на товар на Фондот за дијагнози од С.43.0-С.43.9

Година	2012		2013	
	Број на парчиња	Вкупен износ	Број на парчиња	Вкупен износ
Асенocoumarol	20	59,6	100	298
Alprazolam	0		30	65,6
Aminophylline	20	68,78	100	343
Amohicillin	32	104,24	16	54,6
Amohicillin				
+ clavulanik acid	166	3.107,15	208	4.083,00
Atrovastatin	30	156,6	0	0
Azithromycin	3	209,75	0	0
Benzatine				
Phenohymethylpenicilin	60	741,46	30	370,75
Betamethasone	1	47,6	0	0
Betamethasone				
+ Salicylic acid	1	115,61	4	456,41
Bisoprolol	0	0	60	129,2
Bromazepam	0	0	30	43,6
Carbamazepine	230	1.982,96	260	1.982,26
Cefadrohil	16	262,75	0	0
Cefalexin	80	513	80	513
Cefixime	30	3.615,00	70	8.302,63
Cefuroxime	21	354,38	0	0
Cetazine	20	69,6	0	0
Chloramphenicol	6	267,26	6	267,26
Ciprofloxacin	235	1.626,79	241	1.519,20
Clarithromycin	0	0	28	483,5
Clindamycin	224	2.220,40	192	1.903,20
Colecalciferol	3	265,8	0	0
Dexamethasone	970	2.462,00	1.171	3.021,00
Dexamethasone				
+ Chloramphenicol	2	339,2	0	0
Diazepam	390	362,86	480	573,7
Diclofenac	820	2.378,55	520	1.369,82
Diflucortolone	5	692,07	4	553,16
Digoxin	20	44,6	0	0
Doxycycline	5	19,6	0	0
Econazole	0	0	4	526,4
Ferric				
Proteunsuccinylate	1	169,6	2	339,2
Ferrous fumarate	0	0	30	112,6

Fluconalole	0	0	7	54,6
Flurazepam	0	0	10	113,31
Furosemide	20	49,2	20	73,8
Glibenclamide	0	0	30	33,6
Glyceryn trinitrate	1	290,75	60	145,2
Ibuprofen	61	76,2	180	279,6
Ketoprofen	1.142	3.584,07	605	1.875,79
Lansoprazole	20	109,6	0	219,2
Loratadine	0	0	10	30,6
Losartan	60	295,2	0	0
Methylprednisolone	2	281,4	2	281,2
Metoclopramide	200	253	0	20,6
Metoprolol	30	105,6	0	0
Pentoxifylline	20	80,6	0	0
Phenobarbital	60	259,37	90	907,2
Prednisolode	240	2.237,22	240	1.751,47
Propranolol	0	0	50	88,6
Ranitidine	300	537,2	120	219,6
Salbutamol	1	122,6	0	0
Sertraline	0	0	28	252,75
Silver sulfadiazine	0	0	2	209,2
Spronolactone	30	236,75	0	0
Sulfamethoxazole				
+ trimethoprin	0	0	60	136,8
Sulfametrole				
+ trimethoprim	20	40,6	0	0
Topiramate	28	134,6	0	0
Tramadol	1.650	8.310,60	1.515	10.126,20
Trospium	20	115,61	80	462,23
Verapamil	60	87,16	20	142,6
Zolpidem	0	0	20	94,61
Вкупно	7384	39.465,59	6815	43.957,69

Извор: Фонд за здравствено осигурување на Република Македонија, 2014 година

Забелешка: Во оваа листа не се опфатени трошоците за лекови кои не се на позитивната листа, односно лековите кои се целосно на товар на пациентите.

Б) Вредност на лековите според Регистарот за лекови

Една од целите на анализата е да се подобри пристапот до услугите и лековите. За тоа е потребно да се утврди сегашната состојба на учеството на пациентите во делот на трошоците за лекови. За да може да се утврди учеството на пациентите во вкупните трошоци за лекување на болните од меланом за 2012 и 2013 година, направено е споредување на вредностите на товар на Фондот (табела бр.5), со вредностите на лековите со малопродажни цени од Регистарот за лекови за 2014 година (табела бр.6). За да се овозможи споредувањето лековите искажани во парче од страна на Фондот математички се претворени во пакување, заради тоа што малопродажните цени во Регистарот за лекови се однесуваат за пакување. За споредување од Регистарот за лекови земени се најниските малопродажни цени од генеричката група на лекови, заради тоа што нема податок точно кој лек од генеричката група е издаден во аптеката од една страна, но и заради помалата

вредност која ќе се јави како разлика помеѓу вредноста на товар на Фондот и вкупната вредност за лекови. Разликата ја плаќаат пациентите како доплата за лекот и партиципација или само партиципација. Во случај да е земена просечната или највисока малопродажна цена од генеричката група од Регистарот за лекови, разликата што ја плаќаат пациентите секако дека ќе биде поголема. Податоците од Регистарот за лекови се прикажани во табела бр. 6.

Табела 6. Потрошени лекови за дијагнози од С43.0-С43.9

Малопродажни цени				
Година	2012		2013	
Генеричко име	Број на пакувања	Вкупно	Број на пакувања	Вкупно
Asenocoumarol	1	64,68	5	64,68
Alprazolam	0	0	1	68,51
Aminophylline	1	124,69	5	623,45
Amohicillin	2	185,22	1	92,61
Amohicillin				
+ clavulanik acid	6	3.107,15	7	4.083,00
Atrovastatin	1	209,75	0	0
Azithromycin	3	741,46	0	0
Benzatine				
Phenohymethylpenicilin	2	638,52	1	319,26
Betamethasone	1	115,61	0	0
Betamethasone				
+Salicylic acid	1	319,26	44	1.277,04
Bisoprolol	0	0	2	267,08
Bromazepam	0	0	1	55,62
Carbamazepine	4,6	1.982,96	5,2	1.079,90
Cefadrohil	2	822,54	0	0
Cefalexin	5	513,00	5	513,00
Cefixime	3	3.615,00	7	8.302,63
Cefuroxime	2,1	354,38	0	0
Cetazine	2	806,40	0	0
Chloramphenicol	1,2	267,26	1,2	267,26
Ciprofloxacin	16,8	1.126,79	17,22	1.519,20
Clarithromycin	0	0	2	483,50
Clindamycin	16	2.220,40	13,7	1.903,20
Colecalciferol	3	270,90	0	0
Dexamethasone	97	3.397,91	117	4.130,10
Dexamethasone				
+Chloramphenicol	2	339,20	0	0
Diazepam	13	362,86	16	573,70
Diclofenac	41	2.378,55	26	1.369,82
Diflucortolone	5	748,15	4	598,52
Digoxin	1	44,60	0	0
Doxycycline	1	19,60	0	0
Econazole	0	0	4	974,40
Ferric				

Proteunsuccinylate	1	730,80	2	1.461,60
Ferrous fumarate	0	0	1	119,44
Fluconalole	0	0	7	2.508,24
Flurazepam	0	0	1	113,31
Furosemide	2	76,12	2	76,12
Glibenclamide	0	0	1	114,18
Glyceryn trinitrate	1	114,18	6	685,08
Ibuprofen	2,3	731,08	6	1.907,16
Ketoprofen	45,68	3.584,07	24,20	1.875,79
Lansoprazole	1	147,84	0	0
Loratadine	0	0	10	1.249,80
Losartan	2	295,20	0	0
Methylprednisolone	2	281,40	2	281,40
Metoclopramide	20	921,80	0	0
Metoprolol	1	105,60	0	0
Pentoxifylline	4	310,56	0	0
Phenobarbital	2	259,37	3	907,20
Prednisolode	8	2.237,22	8	1.751,47
Propranolol	0	0	1	88,60
Ranitidine	15	537,20	6	219,60
Salbutamol	1	122,60	0	0
Sertraline	0	0	1	260,43
Silver sulfadiazine	0	0	2	291,20
Spronolactone	1	436,80	0	0
Sulfamethoxazole				
+trimethoprin	0	0	2	873,60
Sulfametrole				
+trimethoprim	1	2.873,80	0	0
Topiramate	1	167,68	0	0
Tramadol	330	24.618,00	303	22.603,80
Trospium	1	126,00	4	504,00
Verapamil	2	87,16	1	142,60
Zolpidem	0	0	2	102,60
Вкупно	675,68	63.541,32	680,52	66.703,70

Извор: Биро за лекови, Регистар на лекови 2014 година

5. Примена на предлог превентивни мерки за спречување на заболувањето

Превентивни мерки

Превентивните мерки, како што и претходно е нагласено, се од големо значење за рано детектирање и дијагностицирање на меланомот. Со навремено дијагностицирање и лекување би се намалиле трошоците за лекување.

Во мерките за превенција би можеле да се наведат:

Намалување на изложеноста на сонце; треба да се знае дека ултравиолетовата светлина е најинтензивна од 10-16 часот и е потребно во тој период од денот да се избегне изложувањето на сонце; во летниот период треба да се носи соодветна широка и светла облека; капата со широк обод обезбедува добра заштита од

сонце за очите, ушите, лицето, грбот или вратот; очилата за сонце кои обезбедуваат 99-100 проценти UV - А и UV - Б заштита во голема мера ќе го намалат оштетувањето на очите од изложување на сонце; користење висококвалитетен лосион за сончање со заштитен фактор (SPF) најмалку 30, со водоотпорна формула; лосионот да се нанесува најмалку 30 минути пред изложување на сонце и да се додава често (на секои два часа), особено после пливање; лосионите потребно е да се користат дури и кога се оди на отворено само за кратко време; да се избегнуваат солариуми и сл.

За сето погоре наведено потребна е Кампања преку која населението ќе се потсети и наведе да ги користи погоре наведените превентивни мерки.

6.Подобрување на пристапот до услугите и лековите

Подобрување на пристапот на пациентите до здравствените услуги и лековите меѓу другото може да се оствари преку намалување на цената на здравствените услуги и лековите, како и намалување на доплатата и партиципацијата.

Намалување на цените на услугите, лековите и партиципацијата

Врз основа на член 108 став 9 од Законот за лекови и медицински помагала (Службен весник на Република Македонија бр.106/07,88/10,36/11 и 53/11, Владата на Република Македонија изготви и усвои методологија за начинот на формирање на цените на лековите.

Понатаму во член 13 и член 14 од методологијата е одреден начинот на пресметување на трговските маржи на лековите. Имено, во цената на лекот на големо се содржани трошоците на прометот на лекот на големо, царинските трошоци и останатите трошоци на увоз. Конкретно не е наведена висината на маржата која може да се вкалкуира во големопродажната цена, но таа најчесто изнесува минимум 5%.

Кај малопродажната цена законската одредба е следната: Маржата за промет на лекот на мало чија цена на големо е до 5 евра во денарска противвредност, изнесува 28% од цената на лекот на големо. Маржата на промет на лекот на мало чија цена на големо е од 5,00 евра до 20,00 евра во денарска противвредност, изнесува 25% од цената на лекот на големо.

Маржата на промет на лекот на мало чија цена на големо е од 20,01 евра до 100,00 евра во денарска противвредност, изнесува 20% од цената на лекот на големо. Маржата на промет на лекот на мало чија цена на големо е над 100,01 евра во денарска противвредност, изнесува 1.200,00 денари.

Трговските маржи (големопродажни и малопродажни) во најголем дел ја зголемуваат цената на лекот за кој што плаќа и Фондот и корисникот на лекот.

Учеството на пациентите во трошоците за здравствени услуги и лекови е регулирано со одлуката за утврдување на висината на учеството на осигурените лица во вкупните трошоци на здравствени услуги и лековите. Според оваа одлука доплатата е различна а партиципацијата изнесува од 5-600 денари во зависност од цената на лекот или услугата, но во болничкото лекување се потребни различни видови на услуги, а за секоја од нив поединечно се доплаќа или се плаќа партиципација, така да вкупната партиципација за болничко лекување секако е повисока од 600 денари.

Учеството на пациентите во трошоците за лекување на меланомот за 2012 и 2013 година е прикажано во табела бр.7. од која се гледа дека учеството на пациентите во трошоците изнесува 61% во 2012 година или 51,75 % во 2013 година. Ако се земе во предвид дека тука не се опфатени сите трошоци (трошоците кои пациентите сами ги плаќаат од свој џеб) процентуалното учество би било уште поголемо.

Табела 7. Учество на пациентите во трошоците за лекови од позитивната листа

Трошоци на товар на Фондот		Трошоци на товар на пациентите		Учество на пациентите во трошоците (%)	
2012	2013	2012	2013	2012	2013
39.465,59	43.957,69	24.075,73	22.746,01	61,00	51,75

Извор: Институт за јавно здравје на РМ, 2015

Податоците во табелата се однесуваат само за лекови во примарна здравствена заштита кои се на позитивната листа, односно лекови пропишани и издадени во аптеките. За останатите трошоци нема податоци. Во тие трошоци може да се набројат следните: лековите кои пациентите сами ги плаќаат, податоци за партиципација за здравствените услуги, лекувани болни во приватни амбуланти и болници кои немаат договор со Фондот за здравствено осигурување на Република Македонија, лекување во странство на сопствен трошок. Кога би располагале со сите овие податоци за трошоците, би можело да се согледа фактичката состојба со вкупните трошоци направени за лекување. Таа состојба трба да претставува основа за анализа на трошоците за лекување на заболените од меланом.

7. Бенефит за Фондот и пациентите

Од претходниот коментар се гледа високото учество на пациентите во вкупните трошоци. Ова наметнува итна потреба од намалување на трошоците, односно доплатата и партиципацијата што ја плаќаат пациентите. Ако не постои друга можност, тогаш останува како можност намалување на цената на услугите и лековите преку трговските маржи и намаливање на доплатата и партиципацијата од страна на пациентите.

Предлогот е прикажан во табела бр. 8.

Намалување на трошоците на Фондот за 10% и трошоците на пациентите за 50%

Табела 8. Намалување на трошоците на Фондот и пациентите

Трошоци на товар на Фондот		Трошоци на товар на пациентите		Учество на пациентите во трошоците (%)	
2012	2013	2012	2013	2012	2013

35.519,00	39.562,00	12.038,00	11.300,50	33,89	28,74
-----------	-----------	-----------	-----------	-------	-------

Извор: Институт за јавно здравје на Република Македонија, 2015 година

Резултатот од предложените мерки би бил сведување на трошоците на пациентите на 33,89% од вкупните трошоци во 2012 година или на 28,74% од вкупните трошоци за 2013 година. Во предложените мерки бенефит ќе остварат и Фондот и пациентите, а веледрогериите и аптеките незначително би го намалиле својот профит. Изгубениот профит во случајот е далеку помалку значаен од здравјето на болните ако се гледа и поширокото општествено значење.

8. Заклучок

Меланомот е рак на кожата кој потекнува од клетките на кожата наречени меланоцити. Вистинската причина за појава на меланомот сеуште не е позната, но се смета дека изложувањето на сончеви зраци и на други извори на ултравиолетово зрачење е најголем фактор на ризик за појава на кожниот карцином.

Стапката на смртност од малигнен меланом во светот а и кај нас од година во година се зголемува, се зголемуваат и трошоците за лекување. Ова ја наметнува потребата од анализи кои ќе укажат на потребата од поголема примена на превентивните мерки за рано детектирање и дијагностицирање на болеста и подобрување на пристапот до здравствените услуги и лековите.

Во оваа анализа е прикажана постојната состојба со заболени од меланом во Република Македонија при што е констатирано дека во Република Македонија во периодот од 2008-2012 година има тенденција на зголемен морталитет и тоа во 2008 година 55 умрени, а во во 2012 година 64 умрени. Ова ја наметнува потребата за изготвување на програми за заштита од сонце за да се подигне свеста на населението за опасностите на УВ зрачењето по нивното здравје и да се постигне промена во животниот стил со што ќе се намали трендот на канцери на кожата. Ова ќе придонесе и кон намалување на трошоците во здравството предизвикани од меланом.

Анализата покажа дека неможе да се обезбедат целосни податоци за да се направи длабинска анализа за трошоците за ова заболување, но анализата сепак покажува дека трошоците за лекување во 2013 растат во споредба со истите во претходната година. Забележително е високото учество на пациентите во вкупните трошоци за лекови кое според ова анализа изнесува 51,75% од вкупните трошоци. Во овој процент се вклучени само доплатата и партиципацијата за лековите пропишани во ПЗЗ, но не и партиципацијата за здравствените услуги, лековите без рецепт и лекување во приватни установи со кои Фондот нема договор. Ако се вклучат и тие трошоци процентуалното учество ќе се зголеми.

Од анализата е произлезена и предлог мерка за намалување на трошоците за лекување преку намалување на трговските маржи при што намалувањето на трошоците на Фондот за 10% и доплатата и партиципацијата за 50%, учеството на пациентите би се намалило на 33,89% во 2012 година или на 28,74 % во 2013 година. Истовремено незначително би се намалил профитот на веледрогериите и аптеките.

9. Литература

- Закони за здравствено осигурување
- Закон за лекови и медицински помагала
- Биро за лекови. Регистар за лекови за 2014 година
- Методологија за начинот на формирање на цените на лековите, (Сл весник на РМ бр. 156) од 09.11. 2011 година.
- Одлука за утврдување на висината на учеството на осигурените лица во вкупните трошоци за здравствените услуги и лекови, (Сл весник на РМ бр. 48/2000, 52/2000, 17/2005, 47/2005, 86/2007, 151/2007,9/2009, 22/2009 и 65/2011 година)
- Фонд за здравствено осигурување. Годишни извештаи, Потрошени лекови на позитивната листа (издадени на рецепт), Скопје, 2014
- Институт за јавно здравје. Болнички и амбулантно-поликлинички морбидитет, Регистар за рак, Скопје 2012, 2013, 2014
- Државен завод за статистика. Морталитет на населението, Скопје, 2014